

Justis- og politidepartementet
Lovavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

JUSTISDEPARTEMENTET	
01 SEPT 2008	
SAKS NR.:	200803489
AVD/KONT/BEH:	LOV/ESI/KES
DOK. NR.:	42
ARKIVKODE:	

01.09.08

Høringsuttalelse – bestemmelsene om ærekrenkelser i straffeloven 2005

Norsk Presseforbund (NP) viser til høringsbrev av 30. mai 2008 med forslag til endringer i straffeloven.

Som vi tidligere har påpekt overfor departementet¹, er vi kritiske til høringsprosessen. Forslaget hadde i utgangspunktet en kortere høringsfrist enn den ordinære på tre måneder, i tillegg sammenfalt store deler av høringsperioden med sommerferien. Ekstra problematisk blir dette når høringsutkastet på vesentlige punkter fraviker fra tidligere anbefalinger både fra Straffelovkommisjonen og Ytringsfrihetskommisjonen, og dermed ikke framstår som spesielt forutsigbart. Høringsrunden kan gi inntrykk av at hensynet til effektivitet har gått foran hensynet til sakens opplysning i dette lovarbeidet, noe vi frykter kan gå utover kvaliteten.

Vi har følgende merknader til lovforslaget:

1. Generelt om lovforslaget:

NP mener forslaget er ensidig og lite helhetlig. Vi kan ikke se at de nye bestemmelsene er i tråd med den utviklingen vi har hatt i EMD og høyesterett om at ærekrenkelser må vurderes ut fra en avveining mellom æresvern på den ene siden og ytringsfrihet på den andre.

I forslaget fokuseres det på enkeltregler uten å se dette i en større sammenheng. Mye tyder på at forslaget har til hensikt å innskrenke ytringsfriheten til fordel for personvernet, i stedet for å nedtrappe æresvernet. Dette inntrykket bekreftes av uttalelser fra førsteamanuensis Bjørnar Borvik, som har forfattet forslaget, til fagbladet "Journalisten" om at dagens system hittil har vært preget av liten inngripen i ytringsfriheten². I lys av det faktum at Norge aldri er blitt dømt for brudd på artikkel 8 (privatlivets fred) i EMK, men tvert i mot ved flere anledninger er dømt for å ha lagt for mye vekt på æresvernet og dermed brutt artikkel 10 (ytringsfrihet), framstår denne påstanden som noe svakt begrunnet.

Konklusjon: Vi mener høringsnotatet har flere svakheter, ikke minst i gjennomgangen og tolkningen av praksis fra EMD og norsk høyesterett, og finner det lite egnet som eneste grunnlag for lovendringer. Vi mener det er behov for en mer helhetlig gjennomgang av norsk injurie- og personvernlovgivning enn det som nå foreligger.

¹ Senest i brev av 15.7.08, deres ref 200803489

² Jf. vedlagte artikkel fra "Journalisten" 17.7.08

2. Straff for ærekrenkelser:

NP støtter ikke forslaget om å videreføre straffesanksjonering av ærekrenkelser. Dette gjelder uavhengig av om terskelen for straff heves. Vi kan ikke se at gjennomgangen av fremmed rett som foretas i høringsnotatet, synliggjør en "alminnelig oppfatning i de nordiske landene om at [...] æresfølelse bør innlemmes i et strafferettslig vern". Etter det vi kjenner til har EMD tvert imot uttrykt seg svært forsiktig om hvilke positive forpliktelser artikkel 8 i EMK pålegger konvensjonslandene, jf. for eksempel *White vs Sweden*, 19.9.2006 para 20. Videre viser praksis en tendens til at stadig flere medlemsland velger å gå vekk fra straff som sanksjon for ærekrenkende ytringer. I en rapport fra Europarådets parlamentarikerforsamling fra 2007 begrunner man dette med at straffesanksjoner kan hindre offentlig debatt³.

Argumentasjonen om at ærekrenkelser er et samfunnsanliggende som må forfølges av påtalemyndigheten samsvarer ikke med rettspraksis på dette området, ettersom straff sjelden blir benyttet som sanksjon i ærekrenkelsessaker. Ifølge Riksadvokaten skal det svært mye til før påtalemyndigheten reiser offentlig påtale i straffesak om ærekrenkelser⁴. Som regel blir sakene henlagt uten etterforskning ut fra en vurdering om at allmenne hensyn ikke tilsier påtale.

Ut fra et forebyggingsperspektiv kan vi heller ikke se at straff er en nødvendig sanksjonsform. Ettersom ubetinget fengsel for ærekrenkende ytringer ikke er brukt siden 1953⁵, vil det i praksis stå mellom å betale en bot eller erstatning/oppreisning. For mange, ikke minst kommersielle aktører, vil denne forskjellen være underordnet det faktum at man faktisk er rettsforfulgt. Trusselen ligger etter vårt syn der, slik at forebyggingshensynet vil være ivaretatt selv om forfølgelsen skjer i sivile former.

Konklusjon: På bakgrunn av ovenstående er vi altså imot en videreføring av straffeforfølgning av ærekrenkelser. I stedet foreslår vi en ren sivilrettslig rettsforfølgning. Vi viser her til forslag til alternativ lovtekst (ny § 3-6 i skadeerstatningsloven) utformet av Norsk Redaktørforening. Norsk Presseforbund støtter dette forslaget.

3. Verdi- og faktapåstander

NP mener sontringen mellom verdi- og faktapåstander må framgå av lovteksten. En slik sontring er helt sentral både i EMD-praksis og for tolkningen av grl. § 100, og ble også framhevet som nødvendig fra Ytringsfrihetskommisjonen. Selv om det ikke er mulig å gi noen klar definisjon, har både EMD og norsk rett uttalelser som kan gi veiledning om hvordan avveiningen skal foretas. Dette må inn i lovteksten.

Videre ser vi ingen grunn til å videreføre prinsippet i straffelovens § 249 nr. 2 om at sanne ærekrenkelser likevel er straffbare når de fremsettes uten noen aktverdig grunn, ettersom det uansett må foretas en rettsstridsvurdering etter grl. § 100 og EMDs praksis. Som også straffelovkommisjonen har gitt uttrykk for, mener vi dessuten at dette er en type ærekrenkelser som har vern gjennom bestemmelser om vern om privatlivets fred, mot hensynsløs adferd, og også av åndsverkslovens § 45 c.

³ Parliamentary Assembly Doc. 11305, 25 June 2007: "Towards decriminalisation of defamation".

⁴ Riksadvokaten, påtegningsark i Plata-saken, 31. oktober 2005

⁵ Høringsnotatet s. 29, punkt 2.4.1.

Lovteknisk er vi kritiske til terminologien i utkast til § 4, der en i overskriften betegner regelen om at utsagnets innhold utelukker straff for "Innskrenkende tolkning". Dette er misvisende og kan bidra til misforståelser. Vi mener dessuten det bør framgå klarere at det er hensynet til ytringsfriheten som kan medføre at straff ikke får anvendelse, ettersom avveiningen mot ytringsfriheten er selve kjernen i begrensningsreglene.

Konklusjon: Avveiningen mellom verdi- og faktavurderinger må inn i loven. Vi viser for øvrig til lovutkastet til Norsk Redaktørforening.

4. Om ærekrenkelser framsatt i mediene

I lovforslaget § 3 er det nedfelt at det i en vurdering av om krenkelsen er grov, må vektlegges *"om den er fremsatt i et massemedium eller på annen måte spredt blant allmennheten"*.

En slik formulering kan føre til at kilder ikke tør gå til pressen av frykt for rettsforfølgning. Dermed står samfunnet i fare for at informasjon av vesentlig samfunnsmessig betydning, ikke når allmennheten. Ikke minst kan det føre til en knebling av det som i arbeidsmiljøloven betegnes som "varslere"⁶.

En slik utvikling er ikke forenlig med flere avgjørelser i EMD som legger til grunn at pressen må ha et særlig vern gjennom ytringsfriheten fordi den skal fungere som "public watchdog", eller EMD-praksis som sier at mediene ansvarsfritt kan videreformidle saker av allmenn interesse, såfremt de framstilles balansert og sakene er utarbeidet "in good faith" og "in order with the ethics of journalism"⁷.

Det vil også hindre pressen i utøvelsen av sitt samfunnsansvar for å avdekke kritikkverdige forhold, et prinsipp som også er nedfelt i pressens etiske regelverk⁸, i tillegg til at det kan medføre en svekkelse av varslingsinstituttet.

Konklusjon: NP støtter ikke forslaget i § 3 om at ytringer fremsatt i massemediene skal dømmes strengere enn andre, og er imot en regel om at pressen skal dømmes strengere enn andre i vurderingen av om ytringen er krenkende.

5. Krenkelse av æresfølelsen

NP er uenig i lovutkastets § 1 der det foreslås å lovfeste vern av æresfølelse når krenkelsen også oppfattes av tredjemann. Dette er et vern som i dag har liten praktisk betydning. Tar man inn et krav om at krenkelsen også skal oppfattes av tredjeperson, vil man raskt gli over i reglene om vern av omdømme. Vi mener derfor det er unødvendig å videreføre et særskilt vern av æresfølelsen. Vi mener også begrepet i seg selv er såpass forvirrende, at det har liten hensikt å videreføre dette i ny lov.

Konklusjon: NP støtter ikke forslaget i § 1 i lovutkastet om å videreføre regelen om strafferettslig vern for æresfølelsen.

⁶ Arbeidsmiljøloven §§2-4,2-5.

⁷ Fressoz and Roire v. Frankrike, 21.1.1999 para 54

⁸ Vær Varsom-plakaten, se spesielt punkt 1.4

6. Mortifikasjon

NP er skeptisk til forslaget om å videreføre reglene om mortifikasjon av ærekrenkelser, og finner ikke at begrunnelsen i høringsnotatet legitimerer en videreføring. Mortifikasjon er et inngrep i ytringsfriheten, og krever altså per definisjon vektige grunner. Vi kan derfor ikke støtte forslaget slik det nå foreligger.

Under enhver omstendighet mener vi forslaget om å endre ordlyden fra at en mortifikasjonsdom skal gå ut på at beskyldningen er "død og maktesløs" til "usann", er svært uheldig. En slik endring kan gi inntrykk av at det er ført bevis for at beskyldningen er "usann", og dermed fungere som en "frikjenning" for den ytringen retter seg mot.

Mortifikasjonsreglene er kompliserte, ikke minst for stater utenfor Norge som ikke er kjent med denne ordningen. Et minstekrav må være at reglene ikke utformes slik at det gir grobunn for misforståelser om hva dommen faktisk stadfester.

Konklusjon: NP støtter ikke forslaget om å videreføre reglene om mortifikasjon. Skulle ordningen videreføres, støtter vi ikke den foreslåtte endring av ordlyden fra "død og maktesløs" til "usann".

7. Erstatning

I tråd med vårt forslag om å endre rettslig sanksjon til sivile sanksjonsregler, foreslår vi også å ta ut henvisningen i skadeerstatningslovens § 3-6 til straffeansvar.

Videre mener vi skadeerstatningsloven § 3-6 er en godt egnet bestemmelse for plassering av det materielle innhold i nye bestemmelser om ærekrenkelser. Vi viser her til forslag utformet til høringsuttalelsen fra Norsk Redaktørforening, der § 3-6 foreslås endret slik at den blir en samlebestemmelse for erstatning/oppreisning ved krenkelser av både omdømme og privatlivets fred. Norsk Presseforbund støtter dette forslaget.

Konklusjon: Bestemmelsen kan videreføres med de tillegg og endringer som følger av ovenstående.

8. Vern av privatlivets fred

NP mener det er behov for strafferettslig vern av privatlivets fred, og har tidligere støttet forslag fra Ytringsfrihetskommisjonen om en grunnlovsfesting av privatlivets fred⁹.

Vi er imidlertid også her uenig utkastets tolkning av rettspraksis, og viser spesielt til påstanden om at det er svært vanskelig å nå fram i norske domstoler i krav som er begrunnet med krenkelse av æren eller privatlivets fred¹⁰. Her taler rettspraksis klart i motsatt retning; i saker som gjelder brudd på straffelovens § 390 er pressen tilnærmet uten unntak dømt for å ha krenket privatlivets fred.

⁹ NOU1999:27, Høringsuttalelse fra NP 14.4.2000

¹⁰ høringsutkastet s. 5, første avsnitt

Når det gjelder sanksjonsmuligheter, mener NP strafferettslig forfølgning er godt begrunnet. Forbundet legger her vekt på at denne type krenkelse kan føre til betydelig skade på enkeltpersoners privatliv, og at krenkelse av privatlivets fred i større grad enn ved ærekrenkelser er et offentlig anliggende.

Når man nå skal foreta en språklig gjennomgang av bestemmelsen, mener vi det også er på tide å foreta en gjennomgang av bestemmelses materielle innhold, herunder en kartlegging av hva som er omfattet av den beskyttede, privates sfære. Ikke minst er dette viktig i en tid der svært mange på eget initiativ velger offentligheten som arena for sitt eget privatliv. I denne forbindelse vil det også være naturlig å ta opp hva som ligger i begrepet "allmenn interesse", og hvem som definerer dette. Vi vil her nøye oss med å vise til at informasjon som alene kan virke ubetydelig for en demokratisk utvikling, kan være sentrale i et større samfunnsbilde.

Konklusjon: Straffesanksjon ved krenkelse av privatlivets fred er godt begrunnet, og bør videreføres. Begrepet "privatlivets fred" bør klargjøres.

9. Redaktøransvar

I likhet med flere andre presseorganisasjoner, Norsk Redaktørforening spesielt, har NP tatt til orde en gjennomgang av lovgivningen om ansvars plassering i mediene, for å få utredet muligheten for en egen medieansvarslov¹¹. Også Ytringsfrihetskommisjonen støttet tanken om en egen medieansvarslov, og la også fram synspunkter om nærmere innhold, et forslag som fikk støtte fra departementet i St.meld. 26(2003-2004) pkt 826.

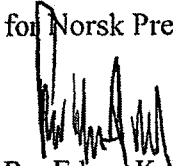
Konklusjon: I lys av dette finner vi det merkelig at departementet ikke berører spørsmålet om medieansvarslov i et høringsbrev som også omhandler redaktøransvaret. Vi mener dette er en vesentlig mangel ved departementets forslag, og ber om at utredningsarbeidet igangsettes.

10. Lovforslaget:

Norsk Presseforbund viser til forslag til alternativ lovtekst alternativ lovtekst (ny § 3-6 i skadeserstatningsloven), utarbeidet til NRK og Norsk Redaktørforening, av advokatene Anine Kierulf, Vidar Strømme og Jon Wessel-Aas. Norsk Presseforbund støtter dette forslaget.

Vennlig hilsen

for Norsk Presseforbund

Per Edgar Kokkvold
generalsekretær

Kristine Holm
juridisk rådgiver

¹¹ Se blant annet NPs høringsuttalelse til NOU2002:4 Ny straffelov